

Гандабура О.В.

Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкових класів як педагогічна проблема

Гандабура Оксана Вікторівна, викладач англійської мови
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна

Анотація. В статті розглядається поняття професійного саморозвитку як психолого-педагогічне поняття, здійснено теоретичний аналіз проблеми визначення поняття професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів. Досліджено поняття “професійний саморозвиток” у філософському, психологічному та педагогічному контекстах. Автор визначає показники та етапи процесу професійного саморозвитку майбутніх учителів, умови його успішної організації.

Ключові слова: саморозвиток, особистісний саморозвиток, професійний саморозвиток, майбутній вчитель початкових класів, професійне самовдосконалення.

Вступ. Після приєднання України до Болонського процесу система вітчизняної вищої педагогічної освіти перебуває у стані активного реформування. Реформування передбачає впровадження найбільш ефективних методик і технологій, які дають можливість готувати спеціалістів на рівні світових стандартів. У зв'язку з цим перед українськими науковцями стоїть завдання відпрацювати концептуальні стратегії щодо створення системи педагогічної освіти на основі національних надбань та європейських традицій, приймаючи до уваги чітко визначені орієнтири на входження України в європейський освітній простір.

Як свідчить аналіз нормативних документів про вищу освіту, до основних завдань розвитку освіти в Україні на сучасному етапі поряд з такими як актуалізація змісту освіти, орієнтація на міжнародний рівень якості, укрупнення спеціальностей, поглиблення фундаментальності навчального процесу, віднесено і здійснення професійного саморозвитку майбутніх спеціалістів як складової неперервної освіти.

Короткий огляд публікацій з теми. У педагогічній науці розроблені загальні теоретичні основи проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів у процесі їхньої підготовки у вищому навчальному закладі. Проблема саморозвитку стала предметом наукових пошуків багатьох вчених. Певні її аспекти відображені в працях Сократа, Демокрита, Ж.Ж. Руссо, М. Монтесорі; принципи професійного саморозвитку досліджували Я. Коменський, І. Песталоцці, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. В останні роки різним проблемам професійного саморозвитку були присвячені наукові праці М. Боритка, Ю. Орлова, В. Іванова, М. Сергєєва, К. Абульханової-Славської, О. Бодальова, С. Елканова та ін. У ряді досліджень проблема саморозвитку особистості знайшла своє висвітлення на теоретико-методологічному рівні (І. Бех, Б. Вульф, О. Газман, Г. Звенигородська, О. Киричук, Б. Кобзар, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.). Психологічні аспекти саморозвитку особистості аналізували Н. Бітянова, С. Максименко, Б. Мастеров, Г. Цукерман та ін. Вагомий внесок у дослідження проблеми саморозвитку надали сучасні вітчизняні педагоги та психологи І. Зязюн, І. Бех, В. Семиченко, В. Кремень, Н. Ничкало, Г. Балл, В. Рибалка та ін.

Різним аспектам проблеми саморозвитку присвячено дисертаційні дослідження багатьох українських та російських дослідників, а саме, саморозвиток та самореалізацію особистості досліджували Л. Зязюн, Н. Лосєва, Т. Метельова, В. Барановський, Н. Грігорєва, та ін.; творчому саморозвитку приділили увагу О. Слободян, М. Костенко, Н. Чинкіна, Н. Толстолуцьких та ін.; професійному саморозвитку майбутніх спеціалістів присвятили свої роботи Т. Тихонова, М. Костенко,

П. Харченко, М. Кряхтунов, Т. Паштов, П. Кондратьєв, О. Власова, С. Бабіна та ін.

Мета статті. З'ясувати сутність поняття “професійний саморозвиток”, визначити показники та етапи процесу професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів, умови його успішної організації.

Матеріали та методи. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні зазначено, що метою державної політики щодо розвитку освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України через формування у молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей, навичок самостійного наукового пізнання та стимулювання особистісного і професійного саморозвитку [6, 2]. Це дає можливість стверджувати, що завданням сучасних вищих закладів освіти, у тому числі й педагогічних, є не тільки професійна підготовка спеціалістів, а й забезпечення психологічної та практичної готовності до професійного саморозвитку, що сприятиме формуванню у майбутніх учителів початкових класів прагнення до неперервної освіти шляхом самовдосконалення і дасть змогу впевнено почуватися в умовах постійних соціокультурних, технічних змін, постійно підтримувати високий професійний рівень, не втрачаючи конкурентоспроможності.

Педагогічною наукою розроблені загальні теоретичні основи вирішення проблеми професійного саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення майбутніх учителів, зокрема вчителів початкових класів, у процесі їхньої підготовки у вищому навчальному закладі.

У сучасній науці (філософії, психології, соціології, педагогіці та у такій галузі знань як синергетиці) категорія “саморозвиток” є одним з ключових понять. Тому доцільним буде дослідити професійний саморозвиток у філософському, психологічному та педагогічному контекстах. Основою для розгляду філософського, психологічного та педагогічного контекстів стало те, що майбутній вчитель, який є суб'єктом професійного саморозвитку, виступає як людина, як особистість, як професіонал. У філософському контексті поняття “саморозвиток” розглядають через дослідження розвитку людини в цілому.

Новий тлумачний словник української мови дає таке визначення цього поняття: саморозвиток – це розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами. Саморозвиток здійснюється власними силами, без впливу або сприяння яких-небудь зовнішніх сил [7, 144].

Аналізуючи положення гуманістичної філософії про людину як суб'єкт відносин, яка здатна на самовдосконалення, самореалізацію та самоорганізацію К.О. Абульханова-Славська розглядає особистісний саморозвиток як внутрішній процес самозаміни системи внаслідок

док дії власних суперечностей, вищий рівень саморуху, саме ця самозаміна грає роль головного внутрішнього механізму індивідуально-особистісного розвитку. Якісним показником процесу становлення суб'єктності людини є її цілеспрямований саморозвиток. При цьому система, що, розвивається має бути відкритою, оскільки внутрішні ресурси не можуть довго забезпечувати себе [1].

М. Кряхтунов, досліджуючи професійний саморозвиток вчителя, стверджує, що, кожному аспекту життєдіяльності людини надається ціннісне значення. При цьому розвиток людини розуміється як засвоєння цієї цінності. Дослідник розділив зазначені цінності на три групи: розвиток особистого "Я" людини; розвиток людини у взаємодії з іншими людьми та розвиток людини в діяльності [3, 53]. На думку М. Кряхтунова професійний саморозвиток вчителя – це процес засвоєння даних цінностей учителем. Аналіз філософських джерел з даної проблеми дає можливість стверджувати, що з філософської точки зору професійний саморозвиток майбутнього вчителя початкових класів є внутрішнім процесом, визначеним способом реагування майбутнього вчителя початкових класів на вплив середовища, усвідомлене професійне вдосконалення самого себе та процесом засвоєння студентом цінностей, які пов'язані з розвитком його особистості, професійною діяльністю та взаємодією з іншими людьми.

Психологічний аспект дослідження даної проблеми дає змогу розглядати сутність процесу розвитку особистості: його об'єкту, механізмів та умов.

Результати роботи з психологічними словниками свідчать, що автори більшості психологічних словників не подають визначення поняття "саморозвиток". В більшості виданнях описуються такі поняття як самоактуалізація, самовиховання самосвідомість та ін. Але на основі опрацювання науково-психологічної літератури ми спробували визначити сутність поняття "саморозвиток" та "професійний саморозвиток" з психологічної точки зору.

В. Слободчиков та Є. Ісаєв схилилися до думки, що саморозвиток – це фундаментальна здатність людини ставати і бути відмінним суб'єктом свого життя, перетворювати власну життєдіяльність в предмет практичного перетворення. Процес саморозвитку, вважає В. Слободчиков, це одна із складних форм роботи внутрішнього світу людини, не тільки над перетворенням самого внутрішнього світу, але й над переробкою досвіду, встановленням своїх позицій та переконань, постановкою цілей, пошуком шляхів самовизначення [9].

Український радянський психолог Г. Костюк, погоджуючись з філософською точкою зору, розглядає саморозвиток як саморух особистості. Даний процес виявляється у прагненні працювати над собою, виробляти в себе певні властивості, керуючись своїм ідеалом, у свідомій цілеспрямованості [2].

Вагомий внесок у дослідження проблеми саморозвитку внесла Г. Цукерман, яка стверджує, що саморозвиток є свідомою зміною і усвідомленим прагненням людини залишити незмінною свою "Я"-самість. Мету, напрями, засоби цих змін визначає сама людина [10].

На основі аналізу науково-психологічних джерел з проблеми саморозвитку, доходимо до висновку, що професійний саморозвиток майбутнього вчителя початкових класів – це власна активність майбутнього вчи-

теля, яка спрямована на зміну себе, на розкриття та збагачення своїх духовних потреб, свого особистого потенціалу, творчості в професійному плані.

Педагогічний контекст аналізу професійного саморозвитку ґрунтується на визначенні сутності, умов, механізмів професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкових класів з педагогічної точки зору.

Принцип саморозвитку покладений в основу особистісного та професійного розвитку. Він визначає здатність особистості перетворювати свою життєдіяльність в предмет практичного новоутворення і зумовлює перехід до вищої форми життєдіяльності особистості – творчої самореалізації.

Розрізняють такі складові системи особистісного саморозвитку людини: культурний саморозвиток, творчий саморозвиток, духовний саморозвиток, фінансовий саморозвиток, професійно-особистісний саморозвиток, професійний саморозвиток та ін.

Досліджуючи проблему самовдосконалення студентів, М. Чобітько виокремив саморозвиток як компонент технології самостійної роботи студента поряд з самовихованням, самоосвітою та самоактуалізацією, вказуючи, що саморозвиток – це усвідомлена діяльність, спрямована на вдосконалення особистості відповідно до вимог професії [11, 60]. На наш погляд, це визначення містить суттєві характеристики і професійного саморозвитку, адже професійний саморозвиток є невід'ємною складовою системи особистісного саморозвитку людини, віковою особливістю розвитку психіки студента і спрямований на формування його творчої індивідуальності.

Розглядаючи питання саморозвитку студентів у професійно-особистісному становленні вчителя природознавчих дисциплін, Н. Масовер та Н. Нікітіна визначають професійний саморозвиток як свідому діяльність студента, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері діяльності, яка визначає його майбутню професію. Професійний саморозвиток – це розвиток у студента особистісних, професійно важливих рис, загальних (інтелект) та спеціальних (професійних) творчих здібностей [4].

Л. Мітіна розуміє професійний саморозвиток як зростання, становлення, інтеграцію та реалізацію у педагогічній діяльності професійно значущих особистісних рис та здібностей, професійних знань і вмінь; активне якісне перетворення людиною свого внутрішнього світу; на думку дослідника професійний саморозвиток – це динамічний та неперервний процес самопроекування особистості. Засобами професійного саморозвитку визначено: самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення в поєднанні з практичною професійною діяльністю [5].

Підсумовуючи вищевикладене, можна відмітити, що дослідників об'єднує думка про те, що професійний саморозвиток – це свідомо діяльність, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог професії, а значить зорієнтована на підвищення якості освіти. Проте деякі вчені розглядають професійний саморозвиток як окрему складову системи самостійної роботи майбутніх учителів поряд з самовихованням, самоосвітою та самоактуалізацією (М. Чобітько), а інші акцентують увагу на те, що самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення є засобами професійного саморозвитку (Л. Мітіна).

Беручи до уваги педагогічний аспект дослідження означеної проблеми, визначаємо, що професійний саморозвиток майбутніх учителів початкових класів – це свідомо самопізнавальна та самопроектувальна діяльність майбутнього вчителя, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог майбутньої професії та самореалізація себе як особистості в тій соціальній сфері діяльності, яка визначає майбутню професію.

Варто відмітити такий підхід до вивчення професійного саморозвитку як синергетичний, який є новим напрямом у наукових дослідженнях і на основі якого досліджуються закони самоорганізації та коеволуції складних систем будь-якого творення.

Парадигма самоорганізації або синергетична парадигма, спричиняє новий діалог людини з природою, з самою собою та з іншими людьми. Виникає нелінійна ситуація або ситуація біфуркації, яка пов'язана з невизначеністю та можливістю вибору. При здійсненні вибору подальшого шляху, суб'єкт орієнтується на один із власних шляхів еволюції складної системи, з якою він має справу та на свої особисті ціннісні переваги. Якщо система – це сукупність елементів, які мають відношення та зв'язки між собою та утворюють певну цілісність та єдність, то ці шляхи визначаються внутрішніми ознаками даної складної системи, тобто вони реалізуються в цій системі.

З точки зору синергетики процес саморозвитку включає такі етапи: 1) наявність обміну енергією та інформацією із середовищем, або наявність мотивації нестачі; 2) енергозабезпечення збільшується і стає достатнім для подолання деструктивних процесів та формування нових структур в системі; 3) спрямована взаємодія компонентів системи приводить до утворення ядра нової системи, тобто появи нових, вищих потреб особистості; 4) фактори зовнішнього середовища стають внутрішніми стимулами саморозвитку системи; 5) метою саморозвитку стає сама система (людина, свідомість, особистість), її потенціал розкривається до стану самоототожнення з середовищем.

Таким чином, з точки зору синергетики професійний саморозвиток майбутнього вчителя початкових класів – це нелінійний процес якісних перетворень, який пов'язаний з можливістю вибору та містить в собі накопичення нових професійних можливостей, появу новоутворень.

На основі трьох критеріїв Н. Масовер та Н. Нікітіна обирають такі показники професійного саморозвитку: з погляду змістовно-мотиваційного критерію – це об'єм знань та система уявлень про суть професійної діяльності, про вимоги професії до особистості спеціаліста та його професійні знання, вміння, навички; з погляду організаційно-діяльнісного критерію – це виражена професійна спрямованість, емоційна привабливість професії, позитивна мотивація, готовність самоорганізувати свою діяльність та наявність планів саморозвитку; останній, технологічний критерій вказує на вмиле володіння різними педагогічними та психологічними технологіями, методами самовиховання, на вміння переборювати труднощі на шляху і досягати поставлених цілей у професійному саморозвитку [4].

Приймаючи до уваги вищезгадані показники, встановлено, що професійний саморозвиток здійснюється поетапно: від проведення самопізнання до практичної реалізації професійного саморозвитку. Загалом виокремлено чотири етапи процесу професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів, а саме:

1. Здійснення самопізнання (самопостереження, самодіагностика, самоаналіз). Умовою самопізнання є наявність певного рівня самосвідомості.
2. Формування самооцінки та прийняття рішень про необхідність професійного самовдосконалення.
3. Постановка цілі професійного саморозвитку та розробка індивідуальної програми самоорганізації.
4. Практична реалізація професійного саморозвитку: самовиховання відповідних рис, саморегуляція, самоаналіз, самоконтроль та самокорекція.

Саме за допомогою корекційної діяльності педагог формує стратегію свого професійного саморозвитку, використовуючи творчий пошук, який дає можливість здійснювати синтез знань через експеримент і дослідження та отримати новий досвід. На цьому етапі вчитель виходить на вищий рівень свого професійного самовдосконалення. Будь-яка система освіти може слугувати засобом успішного професійного саморозвитку і самореалізації тільки тоді, коли для цього створені внутрішні умови.

Продуктивним слід визнати підхід до умов успішної організації саморозвитку студентів – майбутніх учителів (Г. Паштов). Виділяють такі умови успішної організації саморозвитку майбутніх учителів [8, 11]:

1. Усвідомлення студентом цілей, завдань і можливостей свого розвитку та саморозвитку;
2. Спрямованість студентів на творчий саморозвиток особистості у процесі навчальної діяльності;
3. Створення особливої ситуації розвитку – специфічної системи відносин педагога і студента, які характеризуються відкритістю та довірою;
4. Організація поетапної системи умов, спрямованих на формування ціннісного відношення до педагогічної діяльності, до процесу самовдосконалення в контексті особистісно-орієнтованого навчання;
5. Розробка дидактичних засобів, матеріалів з підготовки до саморозвитку майбутніх учителів;
6. Створення індивідуальних планів творчого саморозвитку студентів в контексті суб'єкт-суб'єктних відносин у вищому навчальному закладі;
7. Облік загально дидактичних та методичних принципів організації саморозвитку майбутніх учителів.

Сукупність вищезгаданих умов, на думку дослідників, зумовить розвиток умінь, навичок та постійної потреби в саморозвитку, який є не тільки одним із результатів освіти спеціаліста, а й однією з головних умов подальшого професійного зростання і творчої активності.

Висновки. Таким чином, професійний саморозвиток майбутніх учителів початкових класів – це складний, багатогранний процес, спрямований на становлення, інтеграцію та реалізацію у педагогічній діяльності професійно значущих особистісних рис та здібностей, професійних знань і вмінь майбутнього вчителя початкових класів. Активізація професійного саморозвитку кожного студента є важливою умовою успішності навчального процесу, оскільки суттєво впливає на підвищення рівня пізнавальної та професійної активності майбутнього вчителя початкових класів і ставить його в позицію суб'єкта навчального процесу, який безпосередньо керує власною пізнавальною діяльністю та професійно-особистісним становленням. Нами були встановлені механізми професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкових класів, на основі яких були виділені критерії професійного саморозвитку майбутнього вчителя; запропоновані умови успішної організації саморозвитку майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М.: Наука, 1980. – 334 с.
Abulkhanova-Slavskaya K.A. Deyatel'nost' i psikhologiya lichnosti [Activity and Personality Psychology] / Kseniya Aleksandrovna Abulkhanova-Slavskaya. – M.: Nauka, 1980. – 334 s.
2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Григорій Силівич Костюк [під ред. Л.М. Проколієнка]. – К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.
Kostyuk H.S. Navchalno-vykhovny protses i psykhychny rozvytok osobystosti [Educational Process and Personality Mental Development] / Hryhoriy Sylovych Kostyuk [ed. L.M. Prokolyienko]. – K.: Radyanska shkola, 1989. – 608 s.
3. Кряхтунов М.И. Психолого-педагогические условия профессионального саморазвития учителя: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.08 / Кряхтунов Михаил Ильич. – М., 2002. – 466 с.
Kryakhtunov M. I. Psikhologo-pedagogicheskiye usloviya professional'nogo samorazvitiya uchitelya [Psychological and Pedagogical Terms of Teacher's Professional Self-development]: diss. ... doct. ped. nauk: 13.00.08 / Kryakhtunov Mikhail Ilyich. – M., 2002. – 466 s.
4. Масовер Н.Ю. Саморазвитие студента в профессионально-личностном становлении преподавателя естественнонаучной дисциплины. – Методическое пособие. “Педагогическая практика студентов университета с дополнительной квалификацией “химия” / Н. Ю. Масовер, Н. И. Никитина. – Новгород: НовГУ, 2005. – Т. 13. – 2005. – Вып. 2.
Masover N.Yu. Samorazvitiye studenta v professional'no-lichnostnom stanovlenii prepodavatelya yestestvennonauchnoy distsipliny [Student's Self-development in Science Teacher's Professional-personal Formation]. – Metodicheskoye posobiye. “Pedagogicheskaya praktika studentov universiteta s dopolnitel'noy kvalifikatsiyey “kimiya” / N.Yu. Masover, N.I. Nikitina. – Novgorod: Novgu, 2005. – T. 13. – 2005. – Vyp. 2. – S. 93 – 96.
5. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности / Лариса Максимовна Митина. – М.: МПСИ; Воронеж: „МОДЕК”, 2002. – 400 с.
Mitina L. M. Psikhologiya razvitiya konkurentnosposobnoy lichnosti [Psychology of Competitive Personality Development] / Larisa Maksimovna Mitina. – M.: MPSI; Voronezh: „MODEK”, 2002. – 400 s.
6. Національна доктрина розвитку освіти України / Затверджено Указом Президента України від 17. 04. 2002. № 347(2002). // Освіта. – 2002 – № 26 – С. 2 – 4.
7. Новый тлумачний словник української мови [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К.: Аконті, 2000 – Т. 4. – 2000. – 941 с.
Novy tлумachny slovnyk ukrayinskoyi movy [New Ukrainian Explanatory Dictionary] [uklad. V. Yaremenko, O. Slipushko]. – K.: Akonit, 2000 – T. 4. – 2000. – 941 s.
8. Паштов Т.З. Психолого-педагогические условия саморазвития студентов – будущих учителей в системе университетского образования: автореф. дис. на соискание степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / Т.З. Паштов. – Владикавказ, 2007. – 21 с.
Pashtov T.Z. Psikhologo-pedagogicheskiye usloviya samorazvitiya studentov – budushchikh uchitiley v sisteme universitetskogo obrazovaniya [Psychological and Pedagogical Terms of Self-development of Students – Future Teachers in the University Education System]: avtoref. diss. na soiskaniye stepeni kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 “Obshchaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya” / T.Z. Pashtov. – Vladikavkaz, 2007. – 21 s.
9. Слободчиков В.И. Психология развития человека / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. – М.: Школьная пресса, 2000. – 416 с.
Slobodchikov V.I. Psikhologiya razvitiya cheloveka [Person Development Psychology] / V. I. Slobodchikov, Ye.I. Isayev. – M.: Shkol'naya pressa, 2000. – 416 s.
10. Цукерман Г.А. Психология саморазвития: задача для подростков и их педагогов / Галина Анатольевна Цукерман. – Рига: Эксперимент, 1995. – 239 с.
Tsukerman G.A. Psikhologiya samorazvitiya: zadacha dlya podrostkov i ikh pedagogov [Self-development Psychology: a Task for Teenagers and Their Teachers] / Galina Anatolyevna Tsukerman. – Riga: Eksperiment, 1995. – 239 s.
11. Чобітько М.Г. Самовдосконалення студентів-майбутніх учителів – у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки / М.Г. Чобітько // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1(42). – С. 57 – 69.
Chobitko M.G. Samovdoskonalenya studentiv – maybutnikh uchiteliv – u protsesi osobystisno oriyentovanoi profesiynoi pidhotovky [The Self-improvement of Students – Future Teachers During Learner-centered Professional Training] / M. G. Chobitko // Pedagogika i psykholgiya. – 2004. – № 1(42). – S. 57 – 69.

Gandabura O.V. Future Primary School Teachers' Professional Self-development as a Pedagogical Problem

Abstract. The article distinguishes a notion of professional self-development as a psychological-pedagogical notion; the theoretical analysis of the definition problem of the notion of professional self-development of the future primary school teachers has been realized. The notion of professional self-development has been researched in philosophical, psychological and pedagogical contexts. The author examines the indexes and periods of professional self-development process of the future primary school teachers, the conditions of its successful organization.

Keywords: self-development, personal self-development, professional self-development, a future primary school teacher, professional self-improvement.

Гандабура О. В. Профессиональное саморазвитие будущих учителей начальных классов как педагогическая проблема

Аннотация. В статье рассматривается понятие профессионального саморазвития как психолого-педагогическое понятие, осуществлен теоретический анализ проблемы определения понятия профессионального саморазвития будущих учителей начальных классов. Исследовано понятие “профессиональное саморазвитие” в философском, психологическом и педагогическом контекстах. Автор рассматривает показатели и этапы процесса профессионального саморазвития будущих учителей начальных классов, условия его успешной организации.

Ключевые слова: саморазвитие, личностное саморазвитие, профессиональное саморазвитие, будущий учитель начальных классов, профессиональное самоусовершенствование.